

ЕРӨНХИЙ БОЛОВСРОЛЫН СУРГАЛТ ДАХЬ ОРОС ХЭЛНИЙ ӨНӨӨ БА ИРЭЭДҮЙ

*Ж.Соронзон**

Бага, буурай хөгжилтэй үндэстэнд гадаад хэл хөгжлийн нэг чухал хөшүүрэг байсаар иржээ. Тэд л том үндэстний хэлийг сурч, түүгээр дамжуулж дэлхийн соёлын ололтоос сурч ирсэн түүхтэй. Монголчууд Орос, Хятад гэсэн хоёр том гүрний дунд оршиж ирсэн атлаа орос хэл, соёлд илүү ач холбогдол өгч, орос хэлийг бүх нийтээрээ чамгүй өндөр төвшинд сурсан бие даасан үндэстэн гэж үзэж болох байхаа.

Монголчууд хэдийгээр азийн үндэстэн боловч ази руугаа бус харин өрнөд рүү нэлээд эртнээс хараа салгалгүй байсан азийн цөөхөн үндэстний нэг байж мэднэ. Энэ эрмэлзэл нь XIX сүүлчээс бүр ч тод илрэх болсон байна. Оросын эрдэмтэн И.М.Майский монголчууд өрний соёл иргэншилд илүү ач холбогдол өгч байсныг тодорхойлон бичихдээ: "...хятадын соёлын өгөрч хуучирсан байдлыг бүдэг бадаг мэдрэх болж, хэдийгээр өнөө хир олигтой нэвтрээгүй байгаа ч умардын соёлыг шинэ бөгөөд илүү, итгэл дүүрэн эрүүл юм гэж үзэж эдүгээ голдуу тийшээ харах болжээ"¹ хэмээн тэмдэглэснийг та бүхэн санаж байгаа. Түүгээрч барахгүй тэрээр "европын илүү өндөр соёлыг харьцангуй төвөг багатай хүлээн авах чадвар боломж нь энэ овог аймгуудад байгааг амьдрал дээр нэг тод жишээгээр харуулъя хэмээн дурьдаад тэрхүү жишээндээ хүн малын өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх тарилгыг хийхэд Орос оронд асар их эсэргүүцэлтэй тулгарч байсан бол европыг эдгээр их "нээлтийг" монголчууд богино хугацаанд үр дүнг ухамсарлан ойлгож, дуртаяа нэвтрүүлсэн² билээ" хэмээн бичиж үлдээжээ. Энэ мэт монголчуудаас өрнө дахин руу хандсан, өрнийн хэл, соёлд илүү ач холбогдол өгсөн түүхийн баримт олныг дурьдаж болно.

Өрнө дахин рүү түлхүү харж, хандаж ирсний улмаас монголчууд азийн улсууд дотроос илүү өрнөжсөн үндэстэн болсон бизээ. Энэ нь эерэг сөрөг бүхий талтай хэдий ч алдсанаасаа оносон нь илүү байхаа. Монголчуудыг энэхүү сонголтыг хийхэд түүхэн хөрш оросын ард түмний хэл, соёл, иргэншлийн нөлөө гарцаагүй байсан гэдэг нь эргэлзээгүй юм.

Аливаа үндэсний соёл нэвтрэхэд хэл нь түүний зөөгч болж байсныг хүн бүхэн мэднэ. Энэ л зүй тогтлоор орос хэл оросын төдийгүй европын соёлыг Монголд нэвтрүүлэхэд гүүр болсон түүхэн гавъяа бүхий хэл юм. Тийм учраас Монголын орчин цагийн хөгжилд орос хэлний гүйцэтгэсэн үүрэгтэй маргах хүн өдгөө бараг үгүй бизээ.

Монголд орос хэлийг ерөнхий боловсролын сургуулийн заавал судлах судлагдахуун болгосон нь БНМАУ-ын үеэс бус, харин Богд хаант

*Ж.Соронзон - Монгол-Оросын хамтарсан сургуулийн захирал, доктор (Ph.D)

Монгол улсын үеэс эхтэй билээ. “Богд хаант Монгол улсын хууль зүйлийн бичиг”-т дунд зэргийн сургуульд орос хэл бичгийг сайтар мэдэж боловсруулна³ хэмээн заасны дагуу ерөнхий боловсролын сургуульд нийтээрээ орос хэлийг судлах хичээлийн жагсаалтад анх орсон байна. Тэр цагаас хойш монголчууд орос хэлийг судалж, түүгээр дамжуулж дэлхийн шинжлэх ухааны өв сангаас суралцсаар иржээ. Монголчуудын боловсролын төвшин дэлхийд тийм ч гологдохооргүй байгаа нь чухамхүү орос хэлийг нийтээрээ судалж ирсний гавъяа, үр дүн билээ.

Социалист байгуулалтын он жилүүдэд орос хэлийг бүх нийтээр сурах гэж үндэснийхээ уламжлалт үсэг соёлыг хүртэл өөрчилж, аав, ээжийгээ “мам, пап” гэж дуудаж, нэг ёсондоо орос хэлийг “хэтэртэл” нь судалж, төрөлх хэлнээсээ бараг дээгүүр тавихад хүрч байсан нь бас л бидний туулж өнгөрүүлсэн зам мөр юм.

Гэтэл өнөөдөр орос хэл энэ байр сууриа аль хэдийн алджээ. Мэдээж монгол улс нээлтэй болсноор дэлхий бусад том хэлийг судлах нь гарцаагүй шаардлага байсан нь эргэлзээгүй. Гэхдээ энэ нь орос хэлний орон зайг багасгах тийм ч хүчтэй шалтгаан бас биш юм.

Аливаа үндэстэн хөршийгөө сонгодоггүй шиг хөршийн хэлийг ч бас сонгохгүй. Харин ч хүчирхэг хөршийн хэл тусгай статустай байх нь тухайн үндэстний төрийн бодлогын гол асуудал байх нь лавтай. Энэ талаас нь харвал бид орос хэлний орон зайг өргөжүүлэхийг хоёр талаасаа чармайхын оронд ахан дүүгийн харилцаагаар болон улс төр, үзэл суртлын хуучин арга, сэтгэлгээр хандах явдал аль аль талд нь байсаар байгаагийн улмаас орос хэлний орон зай асар ихээр хумигдаж, хүрсэн төвшингөө алдахад хүрсэн байна.

Орос хэлийг ерөнхий боловсролын сургуульд сонгож үздэг болсон, их дээд сургуулийн сургалтын хөтөлбөрөөс хасах оролдлого цухалзаж байсан зэрэг нь хөршийн хэл тусгай статустай байх талаар төрийн бодлого манайд байхгүй, цагийн аясыг дагаж туйлширч байгаа түр зуурын үзэгдэл гэж хэлмээр байна.

Хөршийн хэл ямагт л хөршийн хэл байх нь эргэлзээгүй бизээ. Тийм учраас орос хэлний түүхэн үүрэг, ач холбогдол зөвхөн боловсролын хүрээний асуудал бус, харин төрийн бодлогын хэмжээний зүйл юм.

Нөгөө талаас, дэлхийн өндөр хөгжилтэй, том гүрнүүд өөрийн хэл соёлыг хил хязгааргүйгээр түгээн дэлгэрүүлэхэд асар их ач холбогдол өгч, хүч чармайлт тавьж байна. Харин манай хойт хөрш энэ талаар тийм ч хүчтэй бодлогыг сүүлийн арваад жилд явуулсангүй. Мэдээж тогтолцооны шинэтгэлийн хүнд хүчир ажлын үйл явц нь үүнд анхаарал хандуулах зав зайг өгөөгүй бизээ. Харин Монгол Улсын төрийн тэргүүний ОХУ-д хийсэн төрийн айлчлалын үеэр хамтран гаргасан Москва- Улаанбаатарын тунхагт орос хэлний асуудлыг

тусгайлан заасан нь цаашид орос хэлний сургалт өргөжинө гэсэн найдлагыг төрүүлж байна.

Ялангуяа эдийн засаг нь эрчимтэй өсөж байгаа ОХУ-ын хувьд өөрийн түүхэн хөрш Монгол Улс дахь орос хэлний сургалтыг тал бүрээр дэмжих, хилийн чанадад байгаа цөөн орос сургуулиудад санхүүгийн болон бусад туслалцаа үзүүлэх нь тийм ч болж бүтэхгүй, хүнд хүчир ажил биш байгаа.

Өдгөө Монгол Улсад улсын болон хувийн хэвшлийн хэлбэртэй орос хэлээр сургалтаа явуулдаг 11 сургуульд 4400 гаруй сурагчид суралцаж байна. Үүнтэй зэрэгцэн англи болон бусад хэлээр сургалтаа явуулдаг сургуулиуд ч мөн олноор байгуулагдаж байна. Энэ өрсөлдөөнд орос сургуулиуд үлдсээр байгаа нь орос хэл, оросын боловсролыг үнэлэх монголын хэрэглэгчдийн үнэлгээ одоо ч хүчтэй хэвээр байгааг харуулж байгаа юм. Гэвч эл байдал хэр удаан үргэлжлэх, орос сургуулиудын дампуурал хэзээ эхлэх вэ гэсэн санаа зовоосон асуулт зүй ёсоор гарч байна.

Монгол дахь орос сургуулиудийн өмнө тулгарч байгаа бэрхшээл өмчийн хэлбэрээс хамааралгүйгээр адил байгаа юм. Энд тухайн сургуулийн дотоод зохион байгуулалт, сургалтын бодлого, менежмент зэргээс хамраалтай олон асуудал, бэрхшээл байгаа хэдий ч тэр нь шийдэж болохгүй асуудал огт биш юм. Хамгийн гол бэрхшээл багшийн асуудал мөн. Монголд олон орос сургууль нээгдэж, бас чамлахааргүй ажилаж байсан нь оросын боловсролыг үнэлдэг хэрэглэгчдийн хэрэгцээ байсны зэрэгцээ оросын хөдөлмөрийн зах зээлд харьцангуй хямд ажиллах хүчин-багш байсантай шууд холбоотой байлаа. Одоо эл байдал эрс хүчтэй өөрчлөгдөж байгаа нь Монголын орос сургуулиудын хувь заяаг шийдэх хүчин зүйл боллоо.

ОХУ-д “Национальный проект образования” хүрээнд боловсролын шинэтгэл маш эрчимтэй өрнөж, багшийн хөдөлмөрийн чанар, үр дүнгээр цалинг ялгавартай олгодог тогтолцоонд шилжсэнээр багшийн нийгмийн үнэлгээг эрс дээшлүүлж эхэллээ. ОХУ-ын улсын төсвөөс сургуульд өгч байгаа төсвийн 65 хувь нь суурь цалинд, 35 хувь нь сургуулийн захиргаа багшийн хөдөлмөрийн чанар, үр дүнгээс хамааруулан нэмэгдэл цалин олгох тогтолцоонд шилжихээр болж байна. Энэ төслийн хүрээнд сайн багш сард 30000 руб. буюу 7317 долларт хүрэх гэж байна. Ийм хэмжээний цалинг ОХУ-ын нийт багшийн арван хүний нэг нь авах бололцоотой гэсэн тооцоо судалгааг ч ОХУ-ын судлаачид гаргаж байна. Эх орондоо ийм цалин авах бололцоо бий болж байхад биднээс 300-500 долларын цалин авах гэж хэн бидэнтэй хөдөлмөрийн гэрээ байгуулах нь нэн ойлгомжтой асуудал юм.

Өөрийн хямд ажиллах хүчнийг ашиглан монгол багштай орос сургууль байж болно гэж гэж төсөөлж болох боловч хэрэглэгчид түүнийг

зөвшөөрөхгүй нь лавтай. Орос багшгүйгээр орос сургуулийг төсөөлөх бас болоцоогүй юм. Тэгэхлээр, энэ гарц ирээдүйгүй нь шууд харагдана.

ОХУ-д багшид өгч байгаа цалинг Монголд өгөх бололцоо ойрын ирээдүйд ч байхгүйгээр үл барам ОХУ-д сайн багшид өгч байгаа цалингийн талын талаар ч багш цалинжуулах бололцоо Монголд байхгүй юм. Тийм хэмжээний мөнгөний эх үүсвэрийг олох бололцоо Монголд байхгүй тул орос сургуулиудын хувь заяа үүгээр аяндаа шийдэгдэх гунигт хувь заяа биднийг хүлээж байна.

Орос хэлийг сургах, сурах үйл явц нь хэрэглэгчдийн хэрэглээний ач холбогдолтойгоос гадна хоёр ард түмний найрамдал, хамтын ажиллагааны хамгийн найдвартай бат бэх гүүр гэдгийг бид ойлгох ёстой.

Дэлхийд хөл тавиулсан, нүд нээсэн орос хэлээ монголчууд мартаж болохгүй. Манай зарим судлаачдын ажигласнаар монголчууд шинжлэх ухааны болон бусад салбарын нарийн мэргэжлийн мэдээллийг орос хэлээр чөлөөтэй ойлгодог шиг англи хэлийг суртал даруй 50 жил хэрэгтэй гэж үзсэн нь ч бас бодуштай асуудал юм. Монголчууд ч орос хэл сурах эрмэлзэл байсаар байна. Тийм учраас ерөнхий боловсролын сургууль дахь орос хэлний хичээлийн үнэлэмж, чанарыг сайжруулах, багш нарын мэргэжлийг ОХУ-д байнга тогтмол дээшлүүлэх, орос хэлний багш нарын мэргэжлийг дээшлүүлэх хамтарсан институтыг Монголд байгуулах зэрэг хойшлуулашгүй ажлууд хоёр талын хамтын хүчин чармайлтыг хүлээж байна.

Нөгөө талаас орос хэл, Оросын соёл, боловсролыг үнэлдэг Монголын үнэлэмж, хэрэгцээг ОХУ ч алдаж болохгүй боломж юм. Дэлхийн өндөр хөгжилтэй гүрнүүд тийм хэрэгцээ, үнэлэмжийг буй болгох гэж асар их цаг хугацаа, хөрөнгө хүч, чармайлт гаргаж байдаг.

Тийм учраас Монгол, Оросын ард түмний хамтын ажиллагааны мөнхийн гүүр болсон орос хэл, түүний Монголын боловсролын тогтолцоонд эзлэх байр суурь, ирээдүйн хувь заяа нь хоёр орны төрийн бодлогын төвд байх ёстой, шийдэл хүлээсэн асуудал болсон мэт санагдана.

Анхаарал тавьсанд баярлалаа.

ЭШЛЭЛ, ЗҮҮЛТ

1. Майский И.М. Орчин үеийн монгол (Автономит монгол XX зууны гараан дээр). 102 дахь тал.
2. Майский. И.М. Дурьдсан зохиол. 381 дэх тал.
3. Богд хаант Монгол улсын хууль зүйлийн бичиг.7.6.1